

SGO Johansson tycker
att det vore kul att få veta om
IgE har en normal funktion.

Styrd av nyfikenhet

Gunnar Johansson tituleras professor emeritus, men är måttligt förtjust i ordet emeritus. Det räcker gott med professor. Han jobbar fortfarande mycket och har många järn i elden på Karolinska Institutet och i olika samarbeten.

TEXT: LOTTA SKOGLUND
FOTO: JENS SØLVBERG

Officiella sammanhang brukar han presenteras som SGO Johansson. Där står S för Stig, inte Sven som många tror, och O för Olof. Men här säger vi helt enkelt Gunnar, eftersom han presenterar sig så.

Han föddes i Mora för snart 75 år sen. Gunnars pappa var kyrkvaktmästare i Åhls församling, då i Insjöns kommun, och hans mamma var småskollärare. Eller småskollärarinna som Gunnar själv säger.

– Jag har grävt många gravar, är hans skämtsamma kommentar till uppväxten i Dalarna.

– Men liksom Åhléns och Clas Ohlson har jag numera mest aktivitet utanför Insjön, tillägger han.

Hans plan var att bli präst. Men hans betyg var för dåliga och han kunde därför inte bli antagen till Fjellstedtska skolan, ett internat i Uppsala för blivande präster dit han sökte.

När jag lite på skoj säger att det nog var stor tur för Svenska Kyrkan och för naturvetenskapen att han inte kom in där, då säger Gunnar ingenting. Idag har han fått mer än 500 vetenskapliga artiklar publicerade inom områdena allergi och klinisk immunologi. Listan över nationella och internationella utmärkelser är lång, liksom listan över hedersmedlemskap i internationella föreningar med allergianknytning i, förutom Norden, till exempel USA, Storbritannien, Tyskland och Australien. Han har också varit president för de Europeiska (EAACI) och globala (WAO) allergiföreningarna.

Ödmjuk

Han är mycket ödmjuk och väldigt försiktig med vad han säger om sig själv. Han vill inte framhäva sin person och har en stark integritet. Han ser närmast besvärad ut när jag säger att han är en nestor inom allergiforskningen i världen och att det är därför vi vill veta lite mera om honom.

Hans kollega Anna Nopp har delat både projekt, forskning och arbetsrum med Gunnar i tio år nu. Hon bekräftar att ödmjukhet verkligen är ett framträdande drag hos honom:

– Han är dessutom rolig, nyfiken, tydlig, bestämd, otålig och envis. Och när vi väntar på resultat av ett försök så är han som ett barn på julafton. Han vill «öppna paketet» direkt och genast få veta vad som döljer sig därinne, berättar Anna.

– Hon står ut med mig, konstaterar Gunnar. Deras samarbete är stimulerande och de kompletterar varandra.

– Överhuvudtaget är det väldigt viktigt med en bra arbetsgemenskap. Att ha en grupp att umgås med och diskutera med på jobbet betyder oerhört mycket. Därför ska gruppen inte vara stor och jag har inte haft många doktorander åt gången, fortsätter han.

När det gäller forskningen och arbetet berättar Gunnar mer ordrikt. Då talar han länge och engagerat om hur det gick till när han och hans kollega Hans Bennich upptäckte IgE-molekylen och dess betydelse för allergiska reaktioner. Upptäckten publicerades 1967 i the Lancet och WHO klassade 1968 IgE som en femte klass av immunoglobuliner. Två forsk-

are i USA försökte, oberoende av svenskarna, isolera den allergiframkallande serumfaktorn utan att lyckas, men fick ändå vara med och dela äran.

Gunnar disputerade 1968 och var inte färdig läkare då, men läste in de kurserna efter disputationen. Examinatorerna visste att han inte skulle ägna sig åt annat än sin påbörjade och lyckosamma forskning. Därför godkändes han trots sina rudimentära kunskaper i psykiatri och kirurgi. Kjell Aas i Oslo var Gunnars allergi-idol och lärde honom den kliniska delen.

Upptäckten av IgE gjorde Gunnar till en världsstjärna inom allergiforskningen, en status som ändå inte tycks snabba på införandet av bättre diagnosverktyg och adekvat behandling som tack vare honom och hans medarbetare numera finns.

– Kunskaperna är överlag bättre hos patientorganisationerna än hos läkarna, menar han.

Dålig kunskap

Gunnar brinner för sitt område. Det går för långsamt. Alltför få läkare använder den metod som heter CD-sens som Gunnar och hans kollega Anna Nopp utarbetat.

Med CD-sens kan ett enkelt blodprov ge svar på hur känslig en person är mot ett visst allergen, vilket i sin tur bestämmer vilken behandling som blir aktuell. Effekten av den monoklonala antikropp, Xolair, som injiceras för att eliminera IgE och som nu finns i bruk på sina håll kan bedömas bara genom den exakta kunskap som CD-sens ger. Äldre testmetoder är i jämförelse inexakta och fulla av felkällor.

– Att mäta allergenkänsligheten hos patienten ligger helt i onödan kvar på 70- eller 80-talsnivå, säger Gunnar.

Han är inte nådig när han berättar om läkare som nöjer sig med att fråga sina patienter om vad i deras

“Att mäta allergenkänsligheten hos patienten ligger helt i onödan kvar på 70- eller 80-talsnivå”

SGO Johansson har fortfarande mycket för sig vid institutet för klinisk immunologi vid Karolinska. Här fördjupad i studier omkring basofilens allergenkänslighet, CD-sens, tillsammans med forskarkollegan Anna Nopp.

liv och livsföring som kan tänkas ge de allergiska symtom de söker för. Samtal, aldrig så trevliga, är fyllda av felkällor. Det händer att patienter förtiger existensen av en älskad katt därhemma...

I Danmark har allergologi avskaffats som eget specialismråde. Istället har till exempel barnläkare tagit in området bland sina specialkunskaper. Detta eftersom det oftast är barn som är patienter med svåra besvär. När frågan väcks om att avskaffa beteckningen allergolog även i Sverige blir det ramaskri ute i professionen.

– Jag kommenterar inte det, säger Gunnar. Jag vill bara att de nyaste och mest relevanta kunskaperna om diagnos och behandling förs ut och används, så att de sjukaste patienterna skickas till de mest kompetenta läkarna för utredning och behandling.

“Kunskaperna om allergi-diagnos och behandling är överlag bättre hos patientorganisationerna än hos läkarna”

Spännande flygäventyr

Jag frågar honom om han har ett liv utanför jobbet.

–Jag har fru, tre barn och nio barnbarn, berättar han.

Har han andra intressen än familjen utanför arbetet?

–Jag tog flygcertifikat när jag var 50. Det blev så mer eller mindre av en slump. Jag fick en flygtur i 50-årspresent av familjen. Men det var för dåligt väder när jag skulle göra min åktur. Då började jag ta flygktioner istället. Sen köpte vi i familjen ett plan med infällbart landningsställ som vi hyrde ut till flygutbildningen.

Tillsammans med sin lite flygrädda hustru och sonen Lars med likaså flygrädd fru började Gunnar flyga i Australien. Men först hade han lärt sin son att nödlanda. Det var ägnat att skapa känslor av trygghet kring flygäventyret.

– Nu har Lars nödlandat på Barkarby, berättade Gunnar för sin fru.

–Ja, det är bra, men vi ska ju till Australien, svarade hustrun.

Sen flög de med ett företag som specialiserat sig på utflykter över Australiens gigantiska slätter och

oerhörda avstånd. Ibland slog de vad med passagerarna i ett systerflygplan på samma utflyktsäventyr om hur många bilar eller hus de skulle se under dagen. Det hände att resultatet blev noll bilar och noll hus.

– Vi såg mera av Australien än de flesta australier, sammanfattar Gunnar.

Nyfikenhetsstyrd forskning

Under årets version av TV-programmet Snillen spekulerar diskuterade Nobelpristagarna nyfikenhetsstyrd forskning kontra beställningsstyrd forskning där snabba, kommersiellt gångbara resultat förväntas. Nobelpristagaren professor Gurdon tyckte sig ha erfarit att det blivit svårare och hårdare för unga forskare att styras av nyfikenhet idag, jämfört med när han gjorde sin stora upptäckt för femtio år sen. Vad säger Gunnar om det?

– Jag är själv styrd av nyfikenhet och det är grunden i forskningsarbetet, svarar han bestämt. Jag är inte nyfiken på vad grannarna har för sig och jag ligger efter inom det politiska området. Men på mitt område finns fantastiskt mycket att upptäcka:

–Till exempel vore det kul att veta om IgE har en normal funktion. Och ännu återstår att förstå varför allergierna ökar i den utvecklade världen.

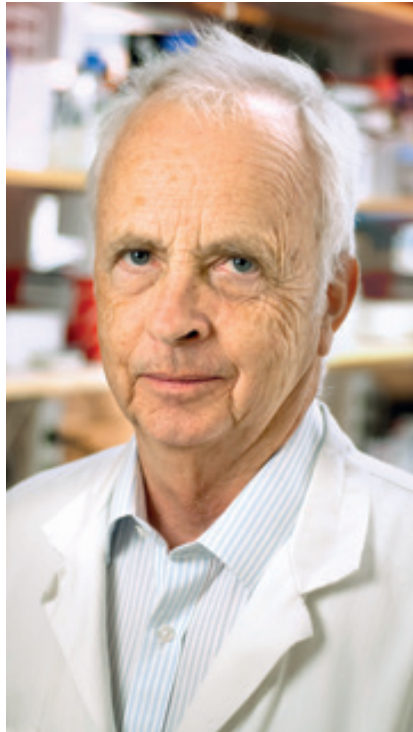
Nu ska snart ett stort projekt startas tillsammans med bland andra professor Caroline Nilsson på Sachsska Barnsjukhuset i Stockholm. Det gäller barn som har en mycket svår jordnötsallergi. Samtidigt som de behandlas med Xolair ska man påbörja en sorts «mat-vaccination». De ska börja med att äta en jordnöt om dagen och sedan trappa upp till en näve. Då kan Xolair stegvis sättas ut och de kan, utan att få besvär, fortsätta äta jordnötter. Spännande!

Inget på P...

– Under de senaste tio år har jag kunnat göra vad jag vill, berättar han.

– Jag fick en konsulttjänst på tjugo procent efter pensioneringen. Jag sa till chefen att jag inte ville syssla med något på P: politiker, personal och pengar. Men chefen kontrade med att fråga om jag inte trots allt ville ha en P-plats...

Han visar ingen pardon med vaga

Tillsammans med kollegan Erik Florvaag fick SGO stöd världen över för sina fynd kring folkodin i hostmedicin och risken för anafylaxi. Han är inte nådig mot European Medicin Agency som han menar har gått hostmedicinproducenterna till mötes och negligerat risken.

och feqa institutioner och beslut. Han ger exempel på sådant som EMA (European Medicines Agency) hanterat: Gunnar och hans kollega Erik Florvaag vid Haukelands Universitetssjukhus i Bergen upptäckte ett överraskande och allvarligt samband mellan det kemiska ämnet folkodin som fanns i en norsk, receptfri hostmedicin och livshotande anafylaxi vid anestesi. Efter upptäckten drogs hostmedicinen med folkodin in i Norge och antalet personer som drabbades av anafylaxi vid anestesi sjönk dramatiskt där. Men folkodin finns fortfarande i hostmediciner i bland annat England och Frankrike.

Gunnar och hans kollega har fått stöd världen över för sina fynd kring folkodin. Men EMA har gått hostmedicinproducenterna till mötes och negligerat risken. Läs gärna själv artikeln om detta i SFAI-tidningen nr 3 2012.

Sen är det en annan historia att det inte gått att påvisa några positiva effekter på hosta av detta receptfria medel och trots det tjänar industrin globalt 40 till 50 miljoner dollar per år på denna typ av mediciner.